

Poselství ruské pravoslavné církve světu: Životaschopná je pouze taková ekonomika, která v sobě spojuje efektivitu se spravedlností a lidskou solidaritou a přitom chová šetrný ohled ke všem kulturním, přírodním a společenským hodnotám.

Globalizace představující zapojení národů a zemí do jedné rodiny ekonomických, kulturních, informačních a politických procesů se stala hlavním charakteristickým rysem nové éry. Lidé jasněji než kdy jindy cítí vzájemnou závislost, čemuž slouží stále nová a nová spojení zprostředkovaná jak rostoucími komunikačními možnostmi nových technologií, tak měnícím se způsobem myšlení.

Na základě sekulárních a materialistických tendencí ovlivňujících moderní společnost se nejvýznamnější hnací silou globalizace staly ekonomické motivy. Překonání hranic a vytvoření společného prostoru lidské činnosti je motivováno především hledáním nových zdrojů, rozšiřováním trhů a optimalizací mezinárodní dělby práce. Proto pochopení příležitostí a hrozeb, jaké světu přináší globalizace, je nemožné bez pochopení její ekonomické podmíněnosti.

Křesťanské svědomí nemůže zůstat lhostejné k fenoménům takového rozsahu, neboť globalizace od kořene mění tvářnost světa. Pravoslavná církev, coby božský a zároveň lidský organismus náležející k věčnosti a zároveň k časnosti, je povinna rozvíjet svůj postoj k probíhajícím změnám, které ovlivňují život každého křesťana i osud celého lidstva.

V „Základech sociální koncepce ruské pravoslavné církve“ se hospodářská činnost chápe jako „spolupráce se Stvořitelem“ na „realizaci jeho představy o světě a člověku“, a jen tímto způsobem se stává oprávněná a požehnaná. Tamtéž se připomíná, že „omámení civilizačními požitky vzdaluje lidi od Stvořitele“ a že „v dějinách lidstva vždy skončilo tragicky.“ To znamená, že smyslem ekonomiky není rozmnožovat pokušení, nýbrž utvářet svět a člověka prostřednictvím práce a tvořivosti.

V „Poselství představených pravoslavných církví“ z 12. října 2008 je zdůrazněno, že pravoslavní křesťané sdílejí odpovědnost za vznik ekonomických krizí a nepořádků, pokud „z nerozvážnosti dopustili zneužití svobody a smířili se s tím, aniž by se tomu vzepřeli a dostali tak slovům víry.“ Vzhledem k tomu, že je naší povinností přizpůsobit všechny ekonomické činnosti neměnným kategoriím morálky a hříchu, pomáháme spáse a bráníme úpadku lidstva.

Nehynoucí nadějí křesťanů bylo sjednocení všech lidí v pravdě, pochopení se navzájem jako bratři a sestry, kteří spolu budují blahodárné a pokojné soužití na námi zděděné Zemi. Sjednocení lidstva na základě morálních božích přikázání je plně v souladu s křesťanskou misí. Takové ztělesnění globalizace, jaké by poskytovalo příležitost pro vzájemnou bratrskou pomoc, svobodnou výměnu tvůrčích úspěchů a poznatků, vzájemně uctívou koexistenci různých jazyků a kultur, společnou ochranu přírody, by bylo rozumné a bohublé.

Pokud by mělo být jádrem globalizace pouze překonání různosti mezi lidmi, potom musí být obsahem jejích ekonomických procesů překonání nerovnosti, uvážlivé využívání přírodního bohatství a spravedlivá mezinárodní spolupráce. Ale v současném životě globalizace neodstraňuje pouze překážky v komunikaci a v poznání pravdy, nýbrž také bourá hráze bránící šíření hříchu a zkaženosti. Sbližování lidí v prostoru doprovází jejich duchovní odloučení od sebe navzájem a od Boha, zhoršující se majetková nerovnost, zostřená konkurence a rostoucí vzájemné nepochopení. Proces, který měl sjednocovat, vede k ještě většímu rozdělení.

Vážnějším sociálně-psychologickým jevem doprovázejícím globalizaci se stal všudypřítomný kult spotřeby. Díky moderním komunikačním prostředkům je nadměrně vysoký životní standard, jaký je dostupný pouze úzkému okruhu elitních vrstev a nedosažitelný pro drtivou většinu lidí, interpretován jako sociální orientační bod pro celou společnost. Hédonismus je povyšován na jakési občanské náboženství, které určuje chování lidí, omlouvá nemorálnost a nutí věnovat všechnu mentální sílu a drahocenný čas honbě za konzumem. Hlavním kritériem společenského úspěchu, hlavním měřítkem hodnot se stává množství spotřebních materiálních statků. Spotřeba se zdá být jediným smyslem života, ruší péči o duši a dokonce i o osud budoucích generací, přesně podle kréda starozákonních odpadlíků od víry: „Jezme a

pijme, neboť zítra zemřeme.“

Současně pokračuje růst spotřebitelské poptávky narážející na limity přírodního bohatství Země. Poprvé ve své historii je lidstvo konfrontováno s omezeností přírodních zdrojů. Žádný průzkumník už neobjeví nové země s nedotčenou přírodou, na naší planetě už nejsou neosídlené rozlohy vhodné pro klidnou kolonizaci. Omezené rozměry zeměkoule neodpovídají neomezeným choutkám požitkářské společnosti. Zde se nalézá hlavní uzel ekonomických rozporů globalizace.

Pokusy přestoupit hranice dané Stvořitelem, jež vycházejí zpravidla z hříšné a zkažené podstaty lidské přirozenosti, neškodí pouze duchovnímu stavu našich současníků, ale vytvářejí akutní ekonomické problémy. Pravoslavná církev vyzývá ke zvážení těchto globálních problémů a nespravedlnosti z pohledu kategorií morálky a hříchu a ke hledání cesty jejich řešení v souladu s lidským svědomím.

Nerovnost a peníze

Přes zjevný krach světového koloniálního systému se nejbohatší státy světa snaží i nadále obohacovat na úkor všech ostatních v honbě za stále se vzdalujícími horizonty spotřeby. Není možné uznat za spravedlivou mezinárodní dělbu práce, v níž některé země jsou poskytovatelé nepodmíněných hodnot, zejména lidské práce nebo surovin, zatímco jiní bohatnou z dodávek podmíněných hodnot v podobě finančních prostředků. Přitom peníze vyplácené jako mzda za práci či za neobnovitelné přírodní zdroje často vznikají v pravém slova smyslu „ze vzduchu“ díky monopolnímu postavení emitentů světových měn a práci jejich virtuálních peněžních rotaček. V důsledku toho se propast v socioekonomickém postavení mezi národy i celými kontinenty stále prohlubuje. Tato jednostranná globalizace, jež dává neoprávněné výhody jedněm na úkor druhých, znamená částečnou a v některých případech prakticky úplnou ztrátu suverenity.

Pokud se lidstvo neobejde bez peněžních měn, které se volně obchodují po celém světě a slouží jako univerzální měřítko pro ekonomické rozpočty, emise takovýchto peněz by měla být pod spravedlivou mezinárodní kontrolou, v níž budou proporcionálně zastoupeny všechny státy světa. Možné výnosy těchto emisí by mohly být směřovány na rozvoj chudých oblastí naší planety.

Spravedlnost a solidarita

Ekonomická nespravedlnost současnosti se projevuje nejen v prohlubující se propasti mezi státy a národy, ale také v rostoucí sociální stratifikaci v rámci jednotlivých států. Jestliže v prvních desetiletích po druhé světové válce rozdíly v životní úrovni mezi bohatými a chudými alespoň v rozvinutých zemích klesaly, nyní ukazují statistiky opačný trend. Silní tohoto světa, zatímco rozpoutávají konzumní závody, stále více a více zanedbávají zájmy slabých, a to jak z hlediska sociální ochrany dětí a starých osob neschopných práce, tak i pokud jde o slušnou odměnu výkonných pracovníků. Nárůst majetkových rozdílů podporuje rozmach hříšnosti, protože provokuje žádosti těla na jednom krajním pólu a závist a hněv na druhém.

V souvislosti s globalizací výrazně posílily nadnárodní elity odhodlané vyhýbat se svému sociálnímu poslání zejména převodem finančních prostředků do zahraničních daňových rájů, čímž vyvíjí politický tlak na vlády, aby nehleděly na požadavky veřejnosti. Vidíme, že národní vlády stále více ztrácejí svoji suverenitu, stále méně závisí na vůli svých vlastních národů a stále více a více podléhají vůli nadnárodních elit. Samy o sobě nejsou tyto elity zakotveny v právním prostoru, a proto nemají odpovědnost ani k národům, ani k národním vládám, a mění se ve stínového regulátora sociálních a ekonomických procesů. Chamtivost stínových vládců globální ekonomiky vede k tomu, že málo čtená vrstva „elit“ je čím dál bohatší a zároveň stále více osvobozena od odpovědnosti za blaho těch, jejichž práci bylo její bohatství vytvořeno.

Ruská pravoslavná církev tímto znovu opakuje pravdu formulovanou v Poselství představených pravoslavných církví ze dne 12. 10. 2008: „Životaschopná je pouze taková ekonomika, která v sobě spojuje efektivitu se spravedlností a lidskou solidaritou.“ V morální společnost se nemůže prohlubovat propast mezi bohatými a chudými. Silní nemají morální právo zneužívat svých výhod na úkor slabých, ale naopak – jsou povinni starat se o ty, kdož přišli zkrátka. Námezdně zaměstnaní lidé by měli dostávat důstojnou odměnu. Vzhledem k tomu, že se společně se zaměstnavateli podílejí na tvorbě veřejných statků, životní úroveň zaměstnavatele nemůže růst rychleji než životní úroveň jeho zaměstnanců. Pokud se tyto jednoduché a rozumné morální principy nemohou uplatnit v určité zemi, protože je příliš závislá na podmínkách světového trhu, potom vlády a národy musí spolupracovat s cílem zlepšit mezinárodní pravidla, aby se tak omezil apetit nadnárodních elit a zabránilo se možnosti vytvářet stínové globální mechanismy pro jejich obohacování.

Bohatství a dluh

Způsob, jak uměle navýšit životní standardy, je „život na úvěr“. Aniž by člověk měl vytoužené materiální statky v reálném světě dnes, snaží si je opatřit na úkor zítřka, konzumovat, pro co dosud nevytvořil podmínky, utratit, na co si ještě nevydělal, v naději, že zítra vydělá dost na to, aby splatil dluh. Vidíme, že v dnešní ekonomice jako valící se sněhová koule roste výše úvěrů, a to nejen osobních, ale i firemních a vládních. Stále agresivnější se stává, stále lákavější obrazy maluje reklama nabízející život na úvěr. Zvyšují se vypůjčené částky, odsouvá se splatnost dluhu, a když už se vyčerpaly možnosti vypůjčovat si na úkor zítřka, začnou se brát půjčky na pozítří. Celé země a národy se propadly do dluhové pasti, v jejímž důsledku budou ještě nenarozené generace odsouzeny splácet účty svých předků.

Obchod s úvěrovaným očekáváním, často přízračných, se stává výhodnější, než výroba reálných statků. V tomto ohledu je třeba mít na paměti mravní pochybnost situace, při níž peníze bez vynaložení lidské práce „dělají“ další peníze. Prohlašování bankovní sféry za hlavní motor ekonomiky a její převaha nad reálným ekonomickým sektorem se dostávají do rozporu s vyššími mravními principy odsuzujícími lichvu.

Jestliže dříve nemožnost splatit dluh hrozila bankrotem jednoho dlužníka, potom v podmínkách globalizace příliš nafouklá „finanční bublina“ hrozí bankrotem celého lidstva. Vzájemná závislost mezi lidmi a zeměmi nabyla takových rozměrů, že za chamtivost a

nedbalost jedněch budou muset zaplatit všichni. Pravoslavná církev varuje, že takovéto finanční dění je svázáno s hlubokými ekonomickými a morálními riziky; vyzývá vlády, aby vypracovaly opatření k omezení nekontrolovaného růstu zadluženosti, a všechny pravoslavné křesťany, aby rozvíjeli hospodářské vztahy, jimiž se obnoví vazba mezi bohatstvím a prací, mezi tvorbou a spotřebou.

Natalita a migrace

Průvodním jevem globalizace se stává trvalá migrační krize doprovázená prudkými kulturními konflikty mezi migranty a občany hostitelských zemí. A v tomto případě otevřené hranice nevedou ke sblížení a integraci, ale k separaci a hněvu lidí.

Kořeny migrační krize mají také hříšnou podstatu, protože do značné míry vyrůstají z nespravedlivého rozdělování pozemských statků. Požadavky původních obyvatel bohatých zemí, aby se zastavil tok migrace, jsou marné, protože působí v rozporu s chamtivostí jejich elit, které mají zájem o levnou pracovní sílu. Ale ještě více neúprosným faktorem migrace se stalo rozšíření hédonické kvazi-religie, zachvacující nejen elity, ale i široké masy lidí v zemích s vysokou životní úrovní. Příznakem doby se stává rezignace na pokračování rodu u naprosto nedbalého, samolibého a zabezpečeného individuálního bytí. Popularizace ideologie *child-free*, kult bezdětného života bez rodiny, vede ke snížení počtu obyvatel ve zdánlivě prosperujících společenstvích.

V tradiční společnosti sobecké odmítnutí rodit děti hrozilo chudobou a smrtí hladem ve stáří. Současný systém důchodového zabezpečení umožňuje spoléhat se na vytvořené úspory v průběhu života a vytváří iluzi, že člověk si zajišťuje své stáří sám. Ale kdo bude pracovat, pokud každá další generace je méně početná než předchozí? Tak vzniká neustálá potřeba přilákat pracovníky ze zahraničí, přičemž ve skutečnosti se využívá práce těch národů, které si uchovaly tradiční hodnoty a oceňují rození dětí nad kariéru a zábavu. To ovšem znamená, že ekonomika celých zemí spočívá na „migrační jehle“ a nemůže se rozvíjet bez přílivu zahraničních pracovníků.

Takovou mezinárodní „dělbu práce“, při níž některá národní společenství rodí děti, zatímco jiná bezmezně využívají jejich rodičovské námahy pro stupňování svého vlastního blaha, nelze považovat za spravedlivou. Vypovídá to o tom, že milióny lidí opustilo tradiční duchovní hodnoty. Nesmíme zapomínat, že přikázání všem potomkům Adama a Evy zní: „Zaplňte zemi a podmaňte si ji“. Akutní migrační krize, jaká nyní ohrožuje Evropu a další prosperující regiony, je přímým důsledkem zanedbání tohoto přikázání. Všichni, kdo nechtějí uchovat svůj rod, budou nevyhnutelně muset postoupit zemi těm, kdo upřednostňují plození dětí před materiálním blahobytem.

Takže globalizace, která dává celým národům lákavou možnost obejít se bez úsilí rodičovské péče, se může díky migračnímu toku nových lidí zvenčí obrátit proti těmto národům ve smrtelnou past.

Spotřeba a ekologie

Úzkost pravoslavné církve vyvolává skutečnost, že se každým rokem zvyšuje zátěž na životním prostředí způsobená člověkem: vyčerpávají se nenahraditelné zdroje surovin, kontaminují se voda a vzduch, ničí se přirozené krajiny a mizí jejich osídlení božími tvory. Vědecký a technický pokrok předurčený k tomu, aby nás učil, jak žít v harmonii s přírodou, jak chránit přírodní energii a materii, dává přednost nicotnostem před velkými úkoly, přitom stále nemůže uspokojit rostoucí apetit konzumní společnosti.

Globalizace urychlila spotřebitelské závody v míře nepřiměřené přírodním zdrojům předaným lidstvu. Objem spotřeby zboží v zemích, které jsou považovány po celém světě za vzor a miliardy lidí se jim snaží vyrovnat, již dávno přesáhl možnosti čerpání vlastních zdrojů těchto „vzorových“ zemí. Není pochyb o tom, že pokud veškeré lidstvo bude absorbovat přírodní bohatství ve stejné intenzitě, jako země, které představují vrchol spotřeby, potom nastane planetární ekologická katastrofa.

V tradiční společnosti, kde jako zdroj obživy sloužilo obdělávání půdy nebo pastva, byla míra spotřeby přísně omezena přírodními limity. Člověk si nemohl dovolit více, než mu dovolily pozemkové državy. Toho, kdo kořistnický vytěžoval svůj podíl bez starosti o budoucnost, brzy stihl trest za jeho chamtivost. Přirozené limity spotřeby existovaly v soběstačných zemích do nedávné minulosti, kdy nadměrná spotřeba nepřiměřená vlastním zdrojům končila deficitem přírodního bohatství a brzy ohrozila samotnou existenci takového státu. Globalizace však otevřela možnost „vyvážet svůj mamon“ výměnou za dovezené zdroje. Cestou čerpání cizího bohatství tak dovážející země vytvářejí iluzi neomezené možnosti růstu spotřeby.

Nesmíme zapomínat na to, že voda a vzduch, lesy a zvířata, rudy a paliva, vše jsou různé druhy přírodního bohatství vytvořeného Stvořitelem. Relativně levná dostupnost mnoha zdrojů je ošidná, protože odráží pouze náklady na jejich těžbu a dodávky, protože lidé využívají to, co jim už bylo dáno vyšší mocí. Spotřebujeme-li nerostné suroviny, nelze již doplnit jejich zásobu na planetě. Stejně tak není člověk schopen vrátit na zem živé bytosti, které vyhynuly jeho nedbalostí. A vyčištění zamořených vod a vzduchu je mnohonásobně dražší, než cena těch produktů, jejichž výrobou došlo ke kontaminaci.

Lidstvo potřebuje vybudovat světovou ekonomiku šetrnou k drahocenným prostředkům, které se dnes prodávají za symbolické ceny. Je třeba dále rozvíjet iniciativy, jako je Kjótský protokol, požadující náhradu škody ze strany států, které se vyznačují nadměrnou spotřebou zdrojů, ve prospěch poskytovatelů těchto zdrojů. Při realizaci průmyslových a jiných technologických projektů je nutné proti hodnotě jimi vytvořených produktů postavit hodnotu přírodního bohatství ztraceného při výrobě, včetně poškození krajiny, vody a ovzduší.

Byznys a kultura

Je politováníhodné, že globalizace urychlila komercializaci kulturního života a způsobila jeho transformaci ze svobodné tvůrčí činnosti na byznys. Globální konkurence v kulturní produkci vedla k tomu, že přežívají pouze velké projekty, které přitahují dostatečně široké publikum, aby vykompenzovalo mnohamilionové investice do reklamy.

Skutečnost, že se kultura stala součástí globální ekonomiky, hrozí nivelizací světové rozmanitosti, vyprázdněním jazykových prostředků, rychlým zničením kultur malých národů a dokonce i národů s významnou mírou osídlení. Filmy, knihy, písně v jazycích neznámých mnohamiliónovému publiku jsou neschopné konkurence, neziskové a nemají přístup do nakladatelských domů.

V nepřiliš vzdálené budoucnosti bude globální kultura, poháněná pouze ekonomickými motivy, postavena na jediném jazyku a na ubohém souboru profánních klišé ovlivňujících nejprimitivnější instinkty. Možnosti jejího vývoje a obohacení vlivem etnické, kulturní a jazykové rozmanitosti mohou být nenávratně ztraceny. Tomu odpovídají mezinárodní „prestížní“ ocenění a konkurzy v oblasti kinematografie, populární hudby atd. Vytváří se tak globální efekt převzatých stereotypů, které na národní úrovni přeformátují umělecký vkus především mladých lidí a velké části diváků a posluchačů.

Pravoslavná církev považuje za nezbytné, aby se kulturní život v maximálním rozsahu oprostil od sféry komerčních vztahů a hlavním kritériem kvality se staly duchovní hodnoty. Úsilí vlád i veřejnosti musí být soustředěno na záchranu světové etnické a kulturní rozmanitosti coby největšího bohatství lidstva darovaného nám Stvořitelem.

Výzva národům

Hojnost bohatství v držení nejbohatších zemí světa vede k idealizaci jejich způsobu života v chudších oblastech a k vytvoření sociálního idolu. Přitom se často ignoruje nemravnost metod, s nimiž ekonomicky vyspělé státy dosáhly svých vrcholů a udržují si je. Přehlížena je role, jakou sehrála při obohacování ekonomických center světa koloniální exploatace okolních národů, půjčování na neoprávněně vysoké úrokové sazby, monopolní emise světových valut, atd. Přitom jsou ostatním dávány za příklad bez ohledu na okolnosti jejich růstu, na jejich životní styl, na jejich ekonomické a sociální uspořádání.

Jejich obdivovatelé považují vlastní země a národy za „zaostalé“, „méněcenné“ a snaží se „dohánět vyspělé země“ odpovídající modernizací, přitom slepě kopírují své mocné idoly, nebo ještě hůře, jednají v přísném souladu s jejich „milosrdným“ doporučením. Přitom se neberou v úvahu rozdíly v historických okolnostech či rozdíly přírodních podmínek, ani osobitosti národního světónázoru, tradice či způsobu života.

Při nerozumné honbě za hmotným blahobytem je možné ztratit mnohem důležitější hodnoty, než jaké jsou získány při takto preferovaném bohatství. „Konkurence schopný model modernizace“, jaký mají před očima nekritičtí uctívači západních vzorů, nejen že ničí sociální strukturu a duchovní život „rozvojových států“, ale často neumožňuje dosáhnout svůj idol ani v hospodářské sféře, v níž se přijímají nepřijatelná a devastující ekonomická rozhodnutí.

Pravoslavná církev vyzývá národy světa, které nejsou na vrcholu žebříčku světových ekonomik a především nesdílí intelektuální kritéria těchto národů, nenechte do svého srdce pronikat závist a nepropadejte falešným idolům. Pečlivě studujte úspěšnou historickou zkušenost světa a řiďte se jí, je třeba starostlivě navázat na dědictví předků, ctít své předky,

DĚLSKÝ POTÁPĚČ

protože oni měli jedinečnou zkušenost a své důvody k vybudování právě vašeho způsobu života. Na rozdíl od neměnnosti a univerzálnosti morálních zásad, ekonomika nemůže mít jediné řešení pro všechny lidi a pro všechny doby. Rozmanitost národů, jaká od věků existuje v pozemském stvoření, nám dokazuje, že každý národ má svůj úkol daný Stvořitelem, každý z nich je cenný v očích Hospodina a každý je schopen přispět svým pozitivním vkladem na budování našeho světa.

Článek Экономика в условиях глобализации. Православный этический взгляд vyšel na stránkách Katehon 23. května 2016. Původní dokument Проект «Экономика в условиях глобализации» byl publikován na stránkách Moskevského patriarchátu.